

॥ वंदे मातरम्. ॥

मोहीजीविलास नाट्य समान

भाटे

श्री सती चंद्रिका

अथवा

कलानुगमां देवी.

नाटकनो संक्षिप्त सारांश.

गगनार न्या छपायी प्रसीद्ध करनार,

. मोहनलाल लल्लुभाष मोही-मुद्रय.

मालेकः—श्री मोहीजीविलास नाट्य समान.

पृथी १ वी.

प्रत ५००

। १९७५.

६० स० १९१८.

कीमत. ०—८—०

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાત પ્રીતિચીત્ર-મંડળ
૯૫૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

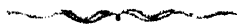
[ગુજરાત ક. પી. રા. ઓ. વિ. ભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮૫૨ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ રા. પા. યં. ૩૧/૩૧

વિભાગ ૭-૨

લેખક તરફથી એ ઉઠ્ઠગાર.

પ્રીય વાચકોને હું નીચે સહી કરનાર જણાવું છું કે,
તી ચંદ્રીકાની નોવેલ ઘણીજ વાંચવા લાયક તેમજ સમ-
યક તેમજ ઘણી રસાયન ગ્રામ્યનો સહીત છે. તે આપ પ્રીય
વાંચી ખાત્રી કરશો નોવેલની ચોપડી મલવાનું ઠેકાણું નીચે
નુજબ છે. તે નીચે લખ્યા મુજબની કીંમત આપી ચોપડી વાંચવા
જુલશો નહીં.

મુલ્ય ૮ આના

મી. મોહનલાલ લલુભાઈ મોદી.

૬૦ પીરકાદી—મુરુચ.

મુખ્ય પાત્રોના નામ.

પુરુષ પાત્રો.

નોલાબ્બર દેવ...ગોડદેશનો ન્યાયાધીપ રાજા.

અમીચંદ...સેના ચાંદીના સદાનો વેપારીને સતી ચંદ્રીકાનો પીતા
તથા જ્યંતીલાલનો મુખ્ય સસરો.

નથુચંદ...પૈસાથી હંકારી થયેલો રત્ની ગાસડીના સદા કરનારો
વહેપારી. સતી ચંદ્રીકાનો મુખ્ય સસરો તથા જ્યંતી-
લાલનો પીતા.

હસોચંદ...મોદીનો વેપાર કરનાર ધનાઢ્ય વેપારી અને પાછળથી
જ્યંતીલાલનો સસરો રક્ષમણીનો પીતા.

જંઘીલાલ...ધનાઢ્ય હસોચંદનો પુત્ર રક્ષમણીનો બાપ અને પાછળથી
પ્રમુલનો સ્વામી.

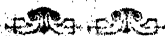
જ્યંતીલાલ...હુદ્દ હંકારી નથુચંદનો પુત્ર ને સતી ચંદ્રીકાનો સ્વામી
અને પાછળથી થયેલો રક્ષમણીનો પ્રેમી.

જેરોમલ...લુટારાઓની દુકાનીનો સેનાધીપતી.

સાકરલાલ...શા. અમીચંદનો મરોસાદાર મુનીમ.

પોલીસ પટેલ...ગામનો મુખી.

ઉપરાંત—આડતીયા, જામાદાર, લાડુ ભટ્ટ, ગોર મહારાજ, રાવ, શમા,
સેનાધીપતી, પોલીસ, લશ્કર, તથા તારે બ્રિટીશનો પટ્ટાવાસી બીજેરે

શ્રી પાત્રો.

સતી ચંદ્રીકા.....અમીચંદની પુત્રી તથા જ્યંતીલાલની ધર્મ પત્ની તથા બાઈ મંગાની દીકરી.

મંગા.....અમીચંદની ધર્મ પત્ની જ્યંતીલાલની સાસુ તથા સતી ચંદ્રીકાની માતા.

સચીતા.....નથુચંદ હંકારીની પત્ની જ્યંતીલાલની માતા સતી ચંદ્રીકાની સાસુ અને પાછલથી રૂક્મણીની સાસુ

વનીતા.....નગરશેઠ હલોચંદની પત્ની તથા જ્યંતીલાલની સાસુ અને રૂક્મણીની માતા.

રૂક્મણી.....નગરશેઠ હલોચંદની પુત્રી વનીતાની દીકરી અને પાછલથી અનેશી જ્યંતીલાલની પત્ની.

પ્રકુલ.....માતૃપીતા વીનાની નીરાધાર બાળા નથુચંદની બાણેજ અને પાછલથી અન્સીલાલની પ્રાણેશ્વરી સતી ચંદ્રીકાની સાહેલી

ઉપરાંત. વારાંગના, સાહેલીઓ, દાસી, વીગેરે.

વડે માતરમ્.

પ્રારંભ.

~~~~~

શ્રી સતી ચંદ્રીકાના ખેલનો આખો
સારંસ ગાયનો સહીત.

~~~~~

પ્રવેશ ૧. ગા. ૧ સ્તુતી.

~~~~~

નટી— વંદીએ જુઠું શ્રી કીરતાર,
અક્ષીત એતી તારીછે અપાર.—વંદીએ.
વીણુ તમે દયા ધરો, દીનજનના દુઃખ હરો.
અરજ હમારી સ્વીકારી, કંગાલના કષ્ટ હરો.
વીણુ તમારો પમાય નહી વીરતાર—વં.

નટી—પ્રાણનાથ હમોને કેમ ખેલાવો છો.

સુત્રધાર—મારે આજે સતી ચંદ્રીકાનો ખેલ ભજવવો છે
તેમા તમારી શી મરજ છે.

નટી—પ્રાણનાથ સતી ચંદ્રીકા એ કોણુ હતી, ને કયા દેશનાં
રહેતી હતી. અને એના માતા પીતાના નામ શું હતા.
ને એને આલમ દુનીયા સતી કેમ કહેછે તે સમજાવશો.

સુત્રધાર—સતી ચંદ્રીકા એ જોડદેસના શા. અમીચંદની પુત્રી
હતી. તેની માતાનું નામ ગંગા હતું એ સતી બાળાએ
પોતાના સત્યથી પોતાનું સંકટ દુર કર્યું તેમજ બીજા
મણ્યા હંકારીના અણીમાન ઉતાર્યા ને દુષ્ટ ચંડાલોના

પાપ મુકત કરાવ્યા તે બધાને પ્રભુ ભક્તીના ધર્મ
બતાવ્યા તેથી તેને આલમ દુનીયા સતી કહેછે.

નટી તથા }
મુત્રધાર. }

૭૧૧-૨

ધન્ય ધન્ય સતી સ્ત્રીને, સર્વ માનવ તેવે સમરતા.
અંભીમાનીના હંકાર ઉતાર્યા, પાર્પીયોના પાપ છોડાવ્યા.
ધર્મ નોતીના રસ્તા બતાવ્યા, તેથી લોકો તેને ભજતા.-ધન્ય
સેવા કરવા રૂપી મુનીયા, સતી પાસે હંમેશ રહેતા.
પ્રભુ ભક્તીના પંથ સમજાવ્યા, તેથી લોકો તેને ભજતા.-ધન્ય.

પ્રવેશ ૨ જો.

~~~~~

સ્થળ શા. અમીચંદનું મકાન.

સતી ચંદ્રીકાની માતા ગંગા પોતાના ખાનગી રૂમમાં બેસીને
પોતાની પુત્રીના લગ્ન કરવાનો વીચાર કરે છે ત્યાં ચંદ્રીકાનો
પીતા અમીચંદ આવે છે.

અમીચંદ--બહાલી ગંગા તું એકાન્ત શું વીચાર કરે છે.

ગંગા--પ્રાણુનાથ આપણી ચંદ્રીકાનો વેવીસાલ જોડયા ને ઘણો
વખત થયે છે ને હું તેના તારકીદે લગ્ન કરવાનો
વીચાર કરું છું.

અમીચંદ--બહાલી એકદમ લગ્નની ઉતાવળ કરવાનું શું
પ્રયોજન છે.

ગંગા--આલમ દુનીયામાં ચડતીને પડતી છાયાં સર્વને માટે છે
તો આપણી ઘણો વખત થયા દરેક ખાખતમાં ચડતી રહે
છે તો હવે પછી શું થયે તે હું કહી શકતી નથી સાંભલો.

ઘડીમાં પલ્લયાય જાય લક્ષ્મી—૨
 ઘડીમાં બને છે રંકનો રાજ,
 ઘડીમાં થાય છે રાજ લીખારી;
 ઇંદર કૃતીની ગતી છે ન્યારી.—ઘડી.
 ઘડીમાં ગુલામો બને છે શેઠીયા,
 પલ્લમા શેઠીયા થાય છે વેડીયા;
 જગત ધણીની અકસીત ન્યારી.--ઘડી.

ગંગા—પ્રાણનાથ પલ્લમા તવંભરનો કંગાલ થાય છે ને ઘડીમાં
 રંકનો રાજ થાય છે માટે આપણે આપણી આ હાલતમાં
 ચંદ્રીકાના લગ્ન કરવા જોઈએ પછી જેવી આપની મરજી.

અમીચંદ—ન્યારી તારા વચનો સાંભળીને હું ઘણો ખુશી
 થયો છું જ તું આપણા લાડુ બટ મહારાજને અહીં
 બોલાવી લાવ હું કંકોતરી લખીને તૈયાર રાખું છું.

કંકોતરી.

મહેરબાન શેઠ સાહેબ નથુચંદ ત્યા સાથ સરવે લી. તમારા
 વેવાઈ અમીચંદ ત્યા સાથ સરવેના નમસ્કાર સ્વીકારશે. જા.
 બાઈ વીનંતી કે, મારી પુત્રી ચંદ્રીકાના વેવીઆલ તમારા પુત્ર
 જ્યંતીલાલ સાથે ઘણો વખત થયા જોડયો છે. માટે તમારા
 પુત્રના લગ્ન કરવા સાડે જાનેયા ત્યા મીત્રમંડળ સહિત આજથી
 સાતમા દીવસે તાઠીદે પધારવું હાલ એજ.

લી. શા અમીચંદ જવેરીના

પ્રણામ સ્વીકારશે.

લાડુ બટ—શેઠ સાહેબ મને કેમ બોલાવ્યો છે.

અમીચંદ—આ કંકોતરી લઈને હમારા વેવાઈ શેઠ નથુચંદને
 ત્યાં તમો પધારો ને કહેજો કે તમારા પુત્રના લગ્ન

કરવા આજ વહેલા પધારજો.

લાડુ ભટ—જેવી આજ્ઞા.

ગંગા—પ્રાણનાથ જમવાની રસોઈ તૈયાર થઈ છે માટે પધારો.

પ્રવેશ ૩ જો.

~~~~~

ચંદ્રીકા પ્રકુલ તથા સખીઓ.

(સ્થળ પદા નદીને કીનારે.)

ગરબો ૪.

સખી ચાલોઃ મુધારા કરીયેરે, રંગમા રંગ તાલીરે—રંગતાલીરે.
સાને પતીવૃતાથી ડરીયેરે, સખી આંખે ભાળીરે.—આંખે.

સાખી.

ધણા કીવસ પરતંત્ર રહી, ધરતી થઈ ગુલામ;
ક્યાં કામને કાસદા, જમ્યું પતીનું નામ.
કહો કોન તરીને કોન બુડીરે; લલના લટકાળીરે.—લટકા.

સાખી.

છાંડ ન બલે પુષ્પને, રતન ન બલે મુળ;
માનની મહાત્મા લહે નહીં, નીજનું ભવમાં ભુલ.
નરનારીનો સજનાર એક છે રે; નજરે જો ન્યારી રે.—જોન્યારી.

સાખી.

ચંદ્રીકા

ભદ્રા ભક્તી રૂપ છે, આધીન પુરુષથી માન;—ર
ન અરીમલીને નારી થયો, શબ્દ મુખનું સ્થાન.
પતીકા અનુસાર ચાલીરે; માલીયે મત બાકીરે.—મત.

ગરબો પુરો થયા બાદ પ્રકુલ તથા સખીયો ચંદ્રીકાની રજા
લઈને જાય છે ને જ્યંતીલાલ આવે છે.

જ્યંતીલાલ—પ્રીયા એકાન્ત કેમ ઉભી છે?

ચંદ્રીકા—પ્રાણનાથ આવતી કાલે તમારી સાથે મારા લગ્ન થવાના છે. તેની વધામણી કહેવા ઉભી છું.

ચંદ્રીકા.—

ગા. ૫

પ્રીતમજી આ સુંદરી સ્વીકારજેરે
બહાલા દુખી બાળાને સદા નીભાયજેરે

સ્વામી છું અનાથ નારી

તમ બીજી નથી કોઈ મારો બેલી.

જેવી તેવી પણ છું તમારી.

બહાલા : ફરો નહીં વીસારી

પાપ વીનાની, પાપીણીને પાળજેરે.—બહાલા.

પ્રવેશ ૪ થો.

(સ્થળ શા. નથુચંદની પેઢી.)

શેઠ—નથુચંદ પોતાની પેઢીમાં કેટલાક મુનીમો સાથે બેઠેલા છે ત્યાં વફાદાર નોકર રામો આવે છે.

રામો—મલામ કરીને કહે છે શેઠ આપણા ઘર કોઈ મહારાજ આવેલા છે તે આપને મલવા માગે છે.

નથુચંદ—આવવા દીયો.

રામો—જેવી આજ્ઞા. કહીને લાડુ ભટ મહારાજને તેડી લાવે.

લાડુ ભટ—શેઠજી નમસ્કાર.

નથુચંદ—લાડુ ભટને માનથી બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડે છે ને પૂછે છે કે તમારે હુમાર શું કામ છે?

લાડુ ભટ—તમારા વેવાઈ અમીચંદ આ કંઠેતરી આપી છે.

ને કહ્યું છે કે તમે તમારા પુત્રના લગ્ન કરવા સાફ તાકીદે આવજો.

નથુચંદ—પત્ર લઈને કહ્યું કે રામા આ મહારાજને લોજન-
ગ્રહમા જમવા લઈ ગા.

રામો—જેવી આજ્ઞા. કહીને લાડુ લટ મહારાજને જમવા
લઈ ગય છે.

નથુચંદ—કંકાતરી વાંચીને ઘણો ખુશી થયો ને પોતાના
પુત્રના લગ્નની સામગ્રી તૈયાર કરવા સર્વ મહેતા મુની-
મોને કહે છે કે, આજે આપણી પેઢી બંધ કરીને મારા
મકાનપર આવો.

પ્રવેશ ૫ મા.

(સ્થળ કુવારી પ્રફુલ્લનું મકાન.)

કુવારી પ્રફુલ્લના માતા પિતા પ્રફુલ્લને નાની મુકીને ગુજરી
ગયા હતા. તેથી પ્રફુલ્લ પોતાના લગ્ન માટે ઘણીવાર વીચાર
કરતી હતી છેવટે થાકીને નગર શેઠના પુત્ર બંશીલાલ સાથે
પ્રીતી બાંધી.

પ્રફુલ્લ —

ગા. ૬

હું પ્રેમ બેલી રસીકી, પ્રફુલ્લ નામે પડાતી.

હું રસીકડી પ્રેમ બેલી. લચક છબીલે ખાતી.

નૌકા જોખન જોડા ખાતી,

રસ ખસમા મદમાતી;

રસીક મુકાની વીના દોયાની,

નૌકામાં કયા હૈયાતી.

હું પ્રેમ પ્યારને મલવાને અધારી થાતી.—હું પ્રેમ બેલી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ હુઆ હરામખોરો કુવારી કન્યાને સતાવવા આવે છે.

જમાદાર—બહાલી પ્રકુલ તું હમારી ઇચ્છા પુરી પાડતી નથી તો હમો પણ કોઈ વખત જોઈ લઈશું.

પ્રકુલ—જમાદાર સાહેબ તમો શા માટે ગમરાવો છો જાને રાત્રે ૧૦)ના અમલે આવજો.

જમાદાર—પ્રકુલ તું કહેવું સાંભળીને ખુશ થતો આવ્યો જાય છે, ને ત્યાં પોલીસ પટેલ આવે છે.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ તું મને ઘણો વખત થયા સતાવ્યા કરે છે માટે હું તારી ઉપર ખોટી તહોમત મુકીને ફરીયાદ માફું છું.

પ્રકુલ—પટેલ સાહેબ આ બાબતે ખોટી ધમકી શું કરવા આપો છો તમારે ઇચ્છા મારી છે તો રાત્રે ૧૧)ના સુમારે આવજો.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલના કહેવાથી ખુશ થતો જાય છે. ને ત્યાં પ્રકુલનો ખરો આસક બંસીલાલ આવે છે.

બંસીલાલ—તે મને ઘેર કેમ બોલાવ્યો હતો.

પ્રકુલ—પ્રાણનાથ મારે તમારું એક કામ પડ્યું છે.

બંસીલાલ—પ્રકુલ તારે માફ શું કામ છે.

પ્રકુલ—મારા પીતા ગુજરી ગયા હતા. ત્યારે મને એક પેટી સોંપી ગયા છે ને કહી ગયા હતા કે આ પેટી આપણા દેશના રાજને ત્યાં મોકલી આપજો તે પેટી લઈ જવાની હકીકત કહેવા માફ મેં તમોને બોલાવ્યા છે. ને આવતી માલે તમો ૪) પોલીસને તેડી રાતના ૧૨)ના સુમારે મારા મકાનપર આવજો.

બંસીલાલ-રાતની વાત સારે છે હમણા તું તારા ઘેર જા.
એટલું કહ્યા પછી પ્રકુલે પોતાના હાથે લખેલું ગાય-
નનો કાગળ બંસીલાલને આપ્યો ને કહ્યું કે આનો
સારંસ મને સમજાવો.

પ્રકુલ—

ગા. ૭

પ્રેમી પ્યારીની રીતી, મુખથી વચન કહેવાનું રસીલા;
પ્યારાને સમજાવી શાનથી, તનમન લેવાનું.

રસીલાનું રતન લેવાનું.—પ્રેમી.

મુખમા છે માનીની લાજકડી,

તે કેમ ઉકેલે સ્નેહ ધડી.

પ્યારીના પ્રેમ જોઈ સહુ, સમજી લેવાનું;

સાનમા સમજી લેવાનું.—પ્રેમી.

પ્યારી છે કાચી કુસુમકળી,

પ્રેમી છે તેનાજ અલી.

મુઠ્યા તારો પ્રેમ ધરે છે તે તારે દેવાનું;

કલીને તારે દેવાનું.—પ્રેમી.

બંસીલાલ-હું તને આ ગાયનનો સારાઉંમ કોઈ વખત સમ-
વીસ એમ કહી બંને જાય છે.

પ્રવેશ ૬ થો.

~~~~~

(સ્થળ લગન મંડપ.)

ગા. ૮

સાજન મારે આજ આજણે આવો, —૨
મોતીની થાર લરીને મંગાવોરે. સાજન.
પરરાજને કહે પહેરાવોરે.—સાજન.

મહાપ્રભા હરેત મેલાપ રચાવોરે.—સાજન.

સર્વ આનંદના ઓછવ ગાવોરે.—સાજન.

અમીચંદની પુત્રી ત્યા નથુચંદના પુત્રના લગ્નની અરધી ક્રીયા થયા બાદ અમીચંદ નામનો તાર લઈ પટાવાલો આવે છે. પટાવાલો—અમીચંદ શેઠને તાર આપી ચાલ્યો જાય છે.

અમીચંદ—તાર વાંચતા માલમ પડે છે કે, ચાંદીના સદ્દામા ૧૮) લાખ ૭૦) હજારની ખોટ ગઈ હતી. રૂપીયાની ઉતાવળ માટે આડતીયાએ લખ્યું હતું કે હમારા ખોટ પેટેના નીકલતા રૂપીયા તાકીદે મોકલી આપો નહીં તો હમો હવે બાંધી તમારી ઇજ્જત પર હાથ નાંખીશું આ તારની વાત નથુચંદને તુરત ખબર પડવાથી તે હંકારી તુરત બોલી ઉઠ્યો.

નથુચંદ—કહે તારા જેવા દેવાલીયાની પુત્રીને હમારે જોઈતી નથી. કારણ કે દેવાલીયાની પુત્રી હમારા ઘર આવે તો હમારી ઇજ્જતને બદલે લગાડે.

અમીચંદ—

શેર

દુષ્ટ તું અર્જીમાન ધરી, સાને સતાવ્યા આ દુખીને;
મુલ લગ્નમા લગ્ન કરી, સતાવ નહી આ દુખીને.

નથુચંદ—

શેર

દેવાલીયાની પુત્રીને, હમો કહી વૃહોએ નહોં;
હમારો ધર્મ છે સાચો, દુખી પુત્રીને લગ્નએ નહોં.

અંટલું કહીને નથુચંદ એના પુત્ર જયંતીલાલ ત્યા જાનેયાને લઈ દુન્યાને લીધા વગર ચાલ્યો જાય છે.

અમીચંદ—અરે પરમાત્મા એ પાપી ચંડાલ મારી પુત્રીને લીધા વગર ચાલ્યો ગયો ને અધુનામા પુરૂ ચાંદીના સદ્દામા

૧૮) લાખ ૭૦) હાજરની ખોટ ગઈ છે એમ કહી પોતાની પેઢીના ચોપડા તપાસવા પેઢીમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

(સ્થળ શા. અમીચંદની પેઢી.)

પેઢીમાં સર્વ મહેતાઓ બેઠેલા છે ત્યાં શેઠ અમીચંદ ચોપડા તપાસવા આવે છે.

અમીચંદ-મુનીમજી આપણી સીલીકમા કેટલા રૂપીયા હાજર છે સાકરલાલ-શેઠ આપણી સીલીકમાં આજે રૂપીઆ ૪૫૫-૫-૩ પાઈ છે. પણ આપણા આડતીયાએ તેના માંગતા રૂપીઆ આપણીથી નહીં ભરાવાથી આપણી ઉપર દાવો બાંધ્યો છે ને તમોને કેદ પકડવાની દરખાસ્ત ભરી ચુક્યો છે આડતીયો તમોને થોડીક મુદતમાં કેદ પકડશે ને તમારી તમામ મીલકતપર ટાંચ મારશે ને બીજું જે કંઈ છે તેની જપ્તી કરશે.

અમીચંદ-પોતાના મુનીમનું કહેવું સાંભળીને ઘણોજ વીચાર કરે છે ને થોડીક વારે પોતાના નસીબનું વર્ણન કરે છે.

અમીચંદ-

શા. ૬

છે કરમ તણી ગતી ન્યારી.

સર્વને માટે.-છે.

લક્ષ્મીથી શેડીયા, લક્ષ્મી વગર વેડીયા;

પ્રભુ તારી કલા છે બહુ ન્યારી.-સર્વને માટે.

દુખીયાનું દુખ દુખીયો જાણે,

સુખીયો મનમાં સર્વ સુખી છે માણે-સર્વ.

ગીરધારી દુખીને તમો બચાવો

તમારા બાળકને સ્વર્ગ પાંચાડો.-સર્વ.

નસીબનું વર્ણન કર્યો બાદ આડતીયો કેટલાક પોલી-
સોને તેડી અમીચંદને કેદ પકડવા આવે છે.

અમીચંદ—પોતાની આબરૂને માટે તેમજ કેદ પકડવાની ધારતીને
લીધે પોતાની વીટી ચુસી મરી જાય છે આડતીયો તમામ
મીલકત ઉપર ટાંચ મારીને બીજુ હતું તેની જમી કરે
છે ચંદ્રીકા તથા એની માતા અમીચંદના મરણથી તેમજ
તમામ માલ મીલકત કુના થઈ જવાથી રડતી કકલતી
ધરમાથી બહાર નીકળી જાય છે અમીચંદના મરણની
ક્રિયા પુરી થયા બાદ મા નીકરી ઝુપડું બાંધી રહે છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

(સ્થળ પ્રફુલ્લ મકાન.)

પ્રફુલ—

ગા. ૧૦

પ્રેમના દાન લઈ હું થાઉં સુખી—ર
લોભાવી લટકે બનાવી વીલાસી,
ભુલાવું હું બાન રમાડી રતીથી.—પ્રેમ.
મનહર મુર્તિ છે તારી સુખાકારી,
સુધીને સાન મેંતો બોધ જોઈ.—પ્રેમ.
ધરી તારી આશા હવે શા તમાશા,
બતાવે જોઈ પ્રેમ દાન નીદી.—પ્રેમ.

માયન પુર થયા બાદ જમાદાર આવે છે જમાદાર કહે
ખ્યારી પ્રફુલ હું તારા કહેલા ટાઈમસર આવ્યો છું પ્રફુલ
માનથી બોલાવી ખુરસીપર બેસાડી પાન બનાવી આપે છે ત્યાર
બાદ પોલીસ પટેલ પ્રફુલને ત્યાં આવે છે ને કહે છે કે પ્રફુલ
બારણું ખોલ.

જમાદાર—કહે પ્રકુલ એ કોણ છે.

પ્રકુલ—કહે એ ગામનો મુખી પોલીસ પટેલ છે.

જમાદાર—કહે પ્રકુલ તું આજથી મારી સગી બહેન બરાબર છે હવે પછી કોઈ દીવસ હું તારૂં નામ લઈશ નહીં. હવે તું મને આ વખતે કોઈપણ જગ્યાએ છુપાવી દે.

પ્રકુલ—જે પેટી બનાવીને તૈયાર રાખી હતી તે પેટીમાના એક ખાંગામા જમાદારને સંતાઈ જવાનું કહે છે.

જમાદાર—પ્રકુલના કહયા પ્રમાણે પેટીમાના એક ખાંગામા સંતાઈ જાય છે. ત્યાર બાદ પ્રકુલ બારણું ખોલે છે ને પોલીસ પટેલને માનથી બોલાવી ખુરસીપર બેસાડી ઇસક બાણની પ્રેમથી વાત ચીત કરે છે એટલામાં પ્રકુલનો ખરો આશક બંસીલાલ ૪) પોલીસ લઈને આવે છે

બંસીલાલ—બહાલી પ્રકુલ બારણું ખોલ.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ એ કોણ છે.

પ્રકુલ—આપણા શહેરના નગરશેઠ હલોચંદનો પુત્ર બંસીલાલ છે

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ તું આજથી મારી ધર્મની માતા લાગે ને હવે પછી કોઈપણ દીવસ તારૂં નામ લઈશ નહીં. હવે તું મને કોઈપણ જગ્યાએ સંતાડી દે નહીં તે મારી ઇજતને બટો લાગશે.

પ્રકુલ—પોલીસ પટેલને પેલી પડેલી છે તે પેટીના બીજા ખાંગામા સંતાડી દે છે ત્યાર બાદ પ્રકુલ બારણું ખોલી બંસીલાલ ત્યાં પોલીસને માનથી બોલાવે છે.

બંસીલાલ—પ્રકુલ તે મને રાતના ૧૨) વાગતા ૪) પોલીસોને લઈને કેમ બોલાવ્યો છે.

પ્રફુલ્લ—પેલી જે પેટી પડેલી છે તે આપણા દેશના રાજાને ત્યાં લઈ જાવો ને મહારાજાને કહેજો કે પ્રફુલ્લે આ પેટી ભેટ મોકલી છે.

બંસીલાલ—પ્રફુલ્લના કહ્યા પ્રમાણે પોલીસોને કહે છે કે પેલી પેટી ઉપાડીને રાજાને ત્યાં લઈ જાવો.

પોલીસો—બંસીલાલના કહેવા પ્રમાણે પેટી ઉપાડીને ચાલતા થયા કે તુરત તેની પાછળ બંસીલાલ પણ આવ્યો ગયો. બંસીલાલ પર આસીક થએલી પ્રફુલ્લ તેના ગયા પછી બંસીલાલ પાછળ એકી નજરે જોઈ રહી.

પ્રફુલ્લ—એકી નજરે જોઈ ને બાલી ઉઠી કે પ્યારાની મુર્તી કેવી સુંદર છે.

પ્રફુલ્લ—

ગા. ૧૧

પ્રીતમજી રમણી, ચીત હરી ગયા; —૩

ચીત હરી ગયા. (૩)—પ્રી.

સ્નેહીએ પ્રીતી રદ્યમા ઉતારી

માહન મનક હરી ગયા. (૩) પ્રી.

પ્યારાએ દીધી પ્રેમમા દુખાવી;

રસ ભરેલું રદ્ય લુટી ગયા. (૩)—પ્રી.

પ્રવેશ ૯ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકાનું કુપડું.)

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૧૨

દુખી બાળાની અરજ સ્વીકારી,

સહાય કરે કીરતાર;—પ્રભુ સહાય કરે કીરતાર.

નથી પીતા નથી બ્રાતા
કંગાલ છે મુજ માતા;—વિભુ સહાય કરો દાતા.
સાખી.

કંઈ હર્ષીના દુખ હરી, આપ્યા મોક્ષના ધામ.
દુખીની વાટે ચઢી, સ્વામીનો આપો વીસરામ.
વીભુ પતીનો વીસરામ;—દુખી.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા તું એકાન્ત શું વીચાર કરે છે.

ચંદ્રીકા—માતા મારી યુવાન કાયા થયા છતા મારા સાસરીયા
તેડવા કેમ નથી આવતા.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા જે દીવસે તને તારા પીતાએ પચ્છાવી
હતી તે દીવસે તારા પીતાને ત્યા તારા સસરાને જુજ
બાળતમાં તકરાર થઈ હતી તેથી એ દુષ્ટ હંકારી તને
તેડવા આવતો નથી તારો સ્વામી ઘણો દયાળુ ને પરો-
પકારી છે પણ તેના પીતાને લીધે તેનું કંઈ ચાલતું
નથી ને તારા છતા તારા સ્વામીને હલોચંદની પુત્રી
રૂક્મણી સાથે વેલીસાલ જોડ્યો છે ને થોડા વખતમાં
લગ્ન થવાના છે.

ચંદ્રીકા—માતા તું મારા સ્વામીને ત્યાં મને મુકવા ચાલ.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા એ દુષ્ટ હંકારીનું નામ જવા દે આપણી
કંગાળ સ્થિતીને લીધે તે આપણા ઉપર ઘણો ગુસ્સે
થયો છે તેથી તારો સસરો તને ઘરમાં રહેવા નહીં દેશે
ને કોપના બદલામાં આપણને દુખ દેશે.

સતી ચંદ્રીકા— શેર.

પતી ભક્તીની ખાતર દુખથી ડરતું નહીં;
પડેલું સંકટ વેઠીને આંખથી રોતું નહીં;

સતી ચંદ્રીકા—માતા કંગાળ બાલકનું કહેવું સાંભળીને તમે
મને મારા સ્વામીને ત્યાં મુકવા ચાલો.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા તારે જવાની મરજી છે તો ચાલ આપણે
ખંને જઈએ એમ કહી મા દીકરી નથુચંદના મકાન
પર જાય છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

(સ્થળ શા. નથુચંદનું મકાન.)

પોતાના મકાનમા નથુચંદ તથા પોતાની પત્ની સવીતા તથા
જ્યંતીલાલ ત્રણે જણા બેઠા છે. ત્યાં રામો આવે છે.

રામો—શેઠ સાહેબ, આને મકાન આગળ કોઈ ર) સ્ત્રીઓ આવી
છે તે આપણા મલવા માંગે છે.

નથુચંદ—આવવા દીયો.

રામો—જેવી આજ્ઞા કહીને ખંને મા દીકરીને અંદર
બોલાવી લાવે છે.

સવીતા—ખંને મા દીકરીને માનથી બોલાવે છે ને તમારે
શું છે હમણા આવવાનું કારણ શું તે પુછે છે.

ગંગા—હમારી કંગાળ અવસ્થા હોવાથી તમારી વહુનું રક્ષણ
મારાથી પોષણ નહીં થવાથી તમારા પુત્રની વહુને તમારા
ત્યાં મુકવા આવી છું.

નથુચંદ—એ દેવાલીયાની પુત્રીને હમે કદી હમારા ઘરમાં રાખ-
નાર નથી ભલે એ ગમે ત્યાં છીનાળું કરાવે ને કુતરીની
માફક લોકોના દુકડા ખાઈને પોતાની છંદગી ગુબરે
પણ હમે એને ઘરમાં રાખનાર નથી ને હવે પછી એ
વીધેની વાત હમેને કહેશે તો એનું પરીણામ એવું છે.

ગંગા—હે દુષ્ટ હંકારી આલમ દુનીયામાં ચડતી ને પડતી
છાયા સરવેને માટે છે તેનો મનમાં વીચાર કરીને આ
દુખી બાળાને તારા ત્યાં રાખ નહીં તો એનું શું પરી-
ણામ આવશે તે હું કહી શકતી નથી.

નથુચંદ—ઘણા કાઠે ભરાયેલો છે ને ગંગાના કટા વચન
સાંભળી વધુ કોપીને પોતાની કટાર કાઢીને સતી
ચંદ્રીકાને મારવા ધમકો

~~ગંગાની સાથે~~—હે ચંદ્રાલ મમ્મ ~~સીતા~~ તને દુખી બાળાને સતા-
વતા જરૂર પણ વીચાર નથી આવતો તો હું જોઉં છું કે
એ દુખી બાળાને કેવી રીતે મારે છે.

નથુચંદ—ખખરઘાર ~~સાંભળીને~~ તારે મારા કામમાં બોલવું
નહીં નહીં તો તારી પણ આજ વલે થશે.

~~ગંગાની સાથે~~— શેર.

દુખીની વારે ચંદ્ર, એજ હમારો ધર્મ છે;
કંગાલોને સહાય કરવા એજ હમારો ધર્મ છે.

નથુચંદ— શેર.

~~ગંગાની સાથે~~—તું અહીંથી ચાલ્યા નહીં જશે,
તો આ સાંખણીના જેવા તારા હાલ અહીં થશે;

~~ગંગાની સાથે~~— શેર.

હું જોઉં છું મારી આંખે ખુરા હાલ કેવા થાય છે.
ખુરા હાલ કરનારને માટે આત્મે મને તૈયાર છે.

~~ગંગાની સાથે~~—કટા વચન સાંભળી નથુચંદ સતી ચંદ્રીકાને
કટાર મારવા ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~
~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~ ~~ગંગાની સાથે~~

અંક ૨ નો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(સ્થળ જ્યંતીલાલના ખાનગી રૂમ.)

નથુચંદ ત્યા એનો પુત્ર જ્યંતીલાલ બેઠા છે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી મારી સગાઈ નગરશેઠ હલોચંદની પુત્રી રૂક્મણી સાથે ઘણો વખતથી કરીછે તો તમે આર્થીથી કંકોતરી લખી આપણા ગોર મહારાજને બોલો કે તે એની પુત્રીના તાકીદે લગ્ન કરી આપે.

નથુચંદ-પુત્ર તારૂં કહેવું રીક છે હું કંકોતરી લખું છું ને તું આપણા ગોર મહારાજને બોલાવી લાવ.

જ્યંતીલાલ-પીતાના કહેવાથી ગોર મહારાજને બોલાવવા જાય છે ને નથુચંદ કંકોતરી લખે છે.

કંકોતરી.

નગરશેઠજી, હલોચંદદાસ ત્યા સાથે સરવે લી તમારા વેવાઈ નથુચંદ ત્યા સાથે સર્વના જોશ્રીકૃષ્ણ સ્વીકારશે. બાદ વીનંતી કે મારા પુત્ર જ્યંતીલાલના વેવીસાલ તમારી પુત્રી રૂક્મણી સાથે ઘણો વખત થયા બેઠયો છે માટે હું લખું છું કે હમે આજથી સાતમા દીવસે લગ્ન કરવા આવવાના છે માટે લક્ષ વીધીની સરવે સામગ્રી તૈયાર રાખજો હાલ એજ.

લી. નથુચંદ કેવલદાસ ચોકસીતા, પ્રણામ.

ગોર મહારાજ-શેઠજી સ્વીકાર.

નથુચંદ-આવો મહારાજ એમ કહી પીતાની પાસે બોલાડો.

ગોર મહારાજ—મને તમોએ કેમ બોલાવ્યો છે.

નથુચંદ—આ કંકોત્રી લઈને હમારા નવા વેવાઈ નગરશેઠ હલોચંદલાસને ત્યાં તમો જવો ને આ કંકોત્રી આપીને કહેજો કે આજથી સાતમા દીવસે તમારા વેવાઈઓ લગ્ન કરવા આવનાર છે. માટે સર્વ સામગ્રી તૈયાર રાખજો.

ગોર મહારાજ—જેવી આજ્ઞા કહીને કંકોત્રી લઈને જાય છે ત્યાર બાદ નથુચંદ તથા જ્યંતીલાલ લગ્નનું શાહીત્ય તૈયાર કરવા જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

૧૨૧૨૨૨

(સ્થળ શેઠ હલોચંદનું મકાન.)

નગરશેઠ હલોચંદ તથા પોતાની પત્ની વનીતા પોતાના મકાનમાં બેઠેલા છે ત્યાં રૂક્મણીની દાસી આવે છે.

દાસી—શેઠ આપણા મકાન આગળ કોઈ મહારાજ આવેલા છે.

હલોચંદ—અંદર આવવા દીયો.

દાસી—જેવી આજ્ઞા કહીને ગોર મહારાજને બોલાવી લાવે છે.

ગોર મહારાજ—શેઠજી નમસ્કાર.

હલોચંદ—મહારાજને માનથી બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડીને પુછે છે કે તમો અહીં કેમ આવ્યા છો.

ગોર મહારાજ—તમારા વેવાઈ નથુચંદે આ કંકોત્રી આપી છે ને કહ્યું છે કે આજથી સાતમા દીવસે હમો લગ્ન કરવા આવનાર છે માટે સર્વ સામગ્રી તૈયાર રાખજો.

હલોચંદ—ગોર મહારાજના કહ્યાથી તેમજ કંકોત્રી વાંચીને ઘણા ખુશી થયો ને દક્ષણા ગોર મહારાજને આપીને વીદાય કર્યા. ત્યારબાદ હલોચંદ તથા વનીતા બંને જણા લગ્નની સામગ્રી તૈયાર કરવા ગયા.

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થળ રૂક્મણી તથા સાહેલીઓનો પ્રેમ.)

રૂક્મણી.
તથા સાહેલીઓ } —

ગા. ૧૩

મુઠયા ત્રેલી પ્રીતમને મલવા જા જા જા,
 તારૂ જોખન છુટાવા આપુર થા થા થા;
 સાણી સાહેલી સીદને સતાવો,
 નહીં જાણું હું પ્રેમ છે કેવો.
 નથી સીખી હું પ્રેમ વીસે કાઈ,
 સદીમા જોખન રંગ છે કેવો.
 સખી જોખન રંગ છે કેવો,
 પ્રેમીને કેજે તું ~~કેમ~~ પ્યાસો પા પા પા,
 બહાલાને મલવા ઇસકના મંત્રો ગા ગા ગા;

માયન પુરૂ થયા બાદ સરવે સાહેલીઓ રૂક્મણીની રજા લઈને
 જાય છે ને ત્યાં જયંતીલાલ આવે છે.

જયંતીલાલ—બહાલી રૂક્મણી તું કેમ અહીં એખલી ઉભી છે.

રૂક્મણી—પ્યારા તમોને એકાંતે મલવા આવી છું.

જયંતીલાલ—તું મને મલવા આવી છે પણ મારી સાડ
 શું લાવી છે.

રૂક્મણી—

ગા. ૧૪

પ્રીતમજી તમારા માટે ખીલેલી કલી હું લાવી,
 પ્રેમી રસ પીવડાવવાને તમારી પાસે હું આવી;
 ખીલેલી શુભાખની કલી એ છે અખંડ કીમતની,
 ભારી કીમત ખરચીને બહાલા હું અહીં લાવી.
 નથી એની ઝાડકે ઝૂડી, નથી એ જેવી કે તેવી;
 મુઠયાની પાસે રહેનારી, રસીલા હું અહીં લાવી.

સ્વામીજી તમે મારા રે, સ્વીકારો કલી ખીલેલી;
રસીક રસ પીવાને માટે, તમારી પાસે હું આવી.

માયન પુરૂ થયા માદ બનેજણા પ્રેમની વાતો કરતા જાયછે.

પ્રવેશ ૪ થો.

~~~~~

(સ્થળ લગ્ન મંડપ.)

ગા. ૧૫

સાહેલી મારે આજે આનંદ લાવો.—ર.

ફુલનો હાર ગુંથીને લાવો રે.—સા.

કુંવર રાજાને ગલે પહેરાવોજે,—સા.

મંડપમાં જેજેકાર વરતાવો રે.—સા.

વરકન્યાનો હાથ મેલાવો રે,—સા.

લગ્નની અરધી કીયા થતી વખતે જેવો જ્યંતીલાલ રૂક્મ-
ણીનો હાથ પકડવા જાય છે તેવામાં વીંધું ભગવાન યોગીનો વેસ
ધારણ કરી આવે છે.

યોગી—ખબરદાર રૂક્મણીનો હાથ પકડશે તો એનું પરીણામ
ખોટું આવશે.

શેર.

મતી ખાલાને રઝાતી કરી

ખીજ પરણવા તૈયાર થાય છે?

તારા જેવા દુષ્ટ ચંડાલોને

કરોડોવાર ફીટકાર છે.

નથુચંદ.—એ માધુડા હમારા કામમાં તારે ખોલવાનો ખીલકુલ
હક નથી. માટે અહીંથી તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા.

યોગી—

શેર.

જ્યાં સુધી સતી બાલાને
 પોતાનો ખરો સ્વામી મલસે નહીં?
 ત્યાં સુધી આ યોગીના વચનથી,
 તું લક્ષ્મીથી સુખી રહેશે નહીં.

એટલું કહી યોગી જાય છે.

નથુચંદ-ખેટા જ્યંતીલાલ એ સાધુડાના કહ્યાથી કસુ ચનાર
 નથી માટે સુખીથી લગ્ન કીયા કરીદો.
 લગ્ન કીયા થયા બાદ સરવે ચાલ્યા જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકા તથા રૂક્મણીનો મેલાપ.)

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૧૬

મષ્ટી છે, પાપની બરેલી.
 સતીયાને માટે જરેની પ્યાલી; - શ્ર.
 નથી કોઈ સગું મારું,
 નથી સાસરીયું સારું.
 છંદ, બચાવો આ તારી પુત્રી,
 દુખીને બચાવો કૃષ્ણ મોરારી;

ગાયન પુર થયા બાદ રૂક્મણી આવે છે.

રૂક્મણી—બહેન ચંદ્રીકા તું મારે ઘેર કેમ આવી હતી તે
 તમને પુછવા આવી છું.

સતી ચંદ્રીકા—બહેન જે દીવસે આપણા સ્વામીજી મને પર-
 છવા આપ્યા હતા. તે દીવસે મારા પીતાને ત્યાં આપણા

સસરાજીને જીજ બાબતમાં તકરાર થઈ હતી તેથી આપણા સસરા મને ઘરમાં રાખવાની બીલકુલ ના કહે છે માટે આપણા સ્વામીજીનો મેલાપ કરવાની ચુકતી પુછવા આવી હતી.

રૂક્મણી—બલી સ્વામીનો મેલાપ કરવાનું શું કારણ છે એ તમોને ઘરમાં રાખવાની ના કહે છે તો સહીમાં પુરૂષો કયા કમી છે.

સતી ચંદ્રીકા— ગા. ૧૭

સરવે જીવોનું રક્ષણ કરતા, જીગદીધર એક છે,
સતીયોને આ જગતમાં, ખરો સ્વામી એક છે.
બલે આંધળો કે લગડો, બલે હોય લુલો કે ખારો;
લગ્નમાં જેનો હાથ પકડ્યો, સતીને સ્વામી તેજ છે.
બલે જીગારી કે આપી, બલે હોય તે રંડીખાજ;
કૃષ્ણજીએ કર્મમાં લખ્યો જે, સતીને સ્વામી તેજ છે.

રૂક્મણી—બહેન તમો સતપણું પાલના તૈયાર થયા છો પણ તે તમારૂં નીષ્કળ જશે.

સતી ચંદ્રીકા— શેર.

આ દુન્યાનું રક્ષણ કરનારો પરમાત્મા એક છે,
જગતમાં દીવસને માટે સુર્યનારાયણ એક છે;
અઘીમાં રાત્રીને માટે ચંદ્રદેવ એક છે,
તેમ જતીના સતને માટે સ્વામીજી એક છે;

રૂક્મણી—બહેન દુખ્યારીની ઉપર દયા ધરીને સ્વામીનો મેલાપ કરાવી આપશો તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે.

રૂક્મણી—બહેન તારૂં સત્ય જોઈને હું ઘણી ખુશી થઈ છું આજે હું હમારા ખાનગી હોલમાં પ્રીતમજીને તેડી લાવીશ માટે તું સાંજના પાંચ વાગના હમારા ખાનગી હોલમાં

બીખારણનો વેસ ધારણ કરીને આવશે ત્યાં સ્વામીજીનો મેલાપ થશે.

સતી ચંદ્રીકા-ઠીક બહેન તું તમારા કીધા પ્રમાણે આવીશ તમે અહીંથી વહેલા ઘેર જાવો કારણ કે સ્વામીજી વાર જોતા હશે હું પણ મારા ઘેર જાવ છું.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

~~~~~

(સ્થળ રૂક્મણી તથા જ્યંતીલાલનો બેઠક.)

પોતાના ખાનગી હોલમાં જ્યંતીલાલ તથા રૂક્મણી બેઠા છે.
જ્યંતીલાલ-રામા ત્રીજા નંબરની પેટીમાંથી એક પાકીની બોટલ લાવ.

રામા—જેવી આજ્ઞા, કહી જાય છે.

જ્યંતીલાલ-ખ્યારી તું મને બણે દીવસે આપણા ખાનગી હોલમાં તેડી લાવી છે માટે આજે કોઈ એવી ચીજ જોખનની સંભલાવ કે દીલ ખુશ થાય.

રૂક્મણી—બહાલા તમારી મરજી છે તો સંભળો.

રૂક્મણી-

ગા. ૧૮

લાગી લાગી; નજર લાગી.—૨
પ્રીતમજીની મને નજર લાગી,
ત્યાગી ત્યાગી; લાજ ત્યાગી.—૨
સ્વામીજીની લાજ મેંતો ત્યાગી.—લાગી.

સાખી.

સાજા તે સમજી શકે, મુરખ ગાથા ખાય;
અમીરસરું ખીંડે જે, રાત્ર માંહી સમાય.

વાગી વાગી; ગાલી વાગી—૨.

રસીલાની પ્રેમની, ગાલી વાગી.—લાગી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ પ્રાન્ડી લઈ રામો આવે છે તે બોટલ જ્યંતીલાલના હાથમાં આપી પોતાની જગ્યાએ ઉભો રહ્યો.

જ્યંતીલાલ—પ્રાન્ડી બોલીને એક ખલાસ રૂક્મણીને આપ્યો ને થોડી પોતે પીએ છે એટલામાં બહારથી સતી ચંદ્રીકા સાખી ગાય છે.

સતી ચંદ્રીકા— સાખી.

લગ્ન બાળા ના કરી, રખડતી કરી આ દુઃખીને;
તમારી સેવા કરવા, રાખો દુઃખી બાળાને.

સાખી પુરી થયા પછી જ્યંતીલાલ રૂક્મણીને પુછે છે કે આ ઝીણો સ્વર કયાંથી આવે છે.

રૂક્મણી—જે હોય તેણે અહીં બોલાવો એ કોણ છે તે માલમ પડશે.

જ્યંતીલાલ—રામા બહાર જે કાંઈ આવ્યું હોય તેને અહીં તેડી લાવ.

રામો—જેવી આજ્ઞા કહીને સતી ચંદ્રીકાને તેડી લાવે છે.

જ્યંતીલાલ—ભીખારણુ તું કોણ છે.

સતી ચંદ્રીકા—પતીથી વીખુટી થયેલી દુખીયારી બાળા છું.

જ્યંતીલાલ—મલ્લે તું ગમે તે હોય તેનું મારે કામ નથી પણ હું તને એમ કહું છું કે તને કહાણી ગાતા આવડતું હોય તો ગાઈ બતાવ.

સતી ચંદ્રીકા—શેઠજી કહાણી આપ વીતી કહું કે પરવીતી કહું.

જ્યંતીલાલ—આપ વીતી કહે પરવીતીનું આપણે કશું કામ નથી.

સતી ચંદ્રીકા— સાખી. ૧૯

લગ્ન બાળા ના કરી રખડતી કરી આ દુઃખીને,
તમારી સેવા કરવા રાખો દુઃખી બાળાને.

ભરોસો હજી ફસાવી, નાબુક કોમળ નારીને;
જરા દર ધરી મોરારીનો, તમે ગ્રહો દુખીયારીને.

લાગી લાગી સ્વામી તણી હું, ભટકું પારકા ધરમાં. ૨
જીખારણુ વેસ ધરીને આજે, આવી પ્રીતમને મળવા.—લ.

જયંતીલાલ—મનમાં સમજી ગયો કે હું પહેલા પરદ્યો હોતો
તે આ ચંદ્રીકા છે. પણ એ વાત હમણા જવા દો કારણ
કે ~~રસથી રસીલા તણી દાસી~~ તો નકી તકરાર થશે એમ
મનમાં વીચાર કરીને પોતાના હાથની કીમતી વીટી
ચંદ્રીકાને આપીને ત્યાંથી રવાના કરી દે છે ત્યાર બાદ
જમવાની રસોઈ તૈયાર થવાથી બંનેજણા જમવા
આવ્યા જાય છે.

સતીચંદ્રીકા—પોતાના સ્વામીજીએ આપેલી વીટી લઈને ઘેર જાય છે

પ્રવેશ ૭ મો.

~~સ્થળ પ્રકુલનું મકાન.~~

(સ્થળ પ્રકુલનું મકાન.)

પ્રકુલ—

ગા. ૨૦

રસથી ભરેલી કાયા બહુ ઝલકાય, - ૨
બહુ ઝલકાય પ્રેમી વીના ઝલકાય. (પ્રે.) રસથી.
હું તો કું પ્રેમની ખ્યાસી રસીલા તણી દાસી,
પ્રીતમજી વીના માફ હૈયું મુઝાય. (માફ) રસથી.
આવો અલબેલા મારા બોલાવે જમારી દારા,
સંસારી માયામાં માફ રતન અથડાય. (માફ) રસથી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ સતી ચંદ્રીકાપર બદ ધ્યાનત કરીને
એના મકાનેથી ઉપાડી જવાનો વીચાર કરતો કરતો પ્રકુલને
ખંસીલાલ ચુકતી પુછવા આવે છે.

પ્રફુલ—પ્રાણનાથ શું બીચાર કરો છો તે મને જણાવશો.

ખંસીલાલ—મતલબ. મતલબ. મતલબ.

પ્રફુલ—મતલબ, મતલબ, કેમ કરો છો તેનું કારણ શું છે તે કહો.

ખંસીલાલ—મતલબ વગર કોઈપણ માણસ ખીજને ત્યાં જતોજ નથી તે તું જાણે છે માફ કામ કરવાને મદત આપો તો કહું.

પ્રફુલ—તમાફ કામ કરવાને આ બાબ તૈયાર છે પણ તમારા કામમાં તમે ફતેહ પામો અગર ન પામો તો પણ માફ કામ કરવાને તમે વચન આપો તો તમારા કામમાં મદત કરું.

ખંસીલાલ—પ્રીયા માફ કામ થશે અગર નહીં થશે તો પણ તાફ કામ કરવાને હું વચન આપુ છું તે વચન હું મારા બાપના બોલ સાથે પાલીસ.

પ્રફુલ—ખંસીલાલનું વચન લીધા પછી કહે છે કે તમારે માફ શું કામ પડ્યું છે.

ખંસીલાલ—તારા ઘરની પાસે જે ચંદ્રીકા રહે છે તેની માતા આજે ગુજરી ગઈ છે તેમ તેનો સસરા એને ઘરમાં રાખવાની ના પાડે છે. માટે એ ચંદ્રીકા ઘણી દુખીયારી છે તેથી મારી સાથે એની પ્રીતી બાંધવા આહું છું.

પ્રફુલ—એ ચંદ્રીકા સતી છે. એ તમારી સાથે પ્રીતી બાંધશે નહીં પણ એક ઇલાજ બતાઉ કે એની માતા આજે મરી ગઈ છે તેથી હું એના ઘેર રાતના સુવા જવાની છું માટે તમે રાતના દસ વાગ્યાના સુમારે બે ત્રણ માણસ લઈને આવજો કે એ બાબા બરનીદ્રામાં સુતી હોય તે વખતે એને ઈચ્છીને તમારા પીતા હલોથની વાડીમાં લઈ જઈશું તેથી આપણું કામ થશે.

ખંસીલાલ—પ્રપુલના વચન સાંભળીને ઘણા ખુશી થયો ને
કહે છે કે હું રાત્રે તારા કીધા પ્રમાણે જરૂર આવશ
એમ કહી જાય છે.

પ્રપુલ—પોતાના ઘરનું કામ કરવા ત્યાંથી જાય છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકાની માતાનું મરણ.)

ઘણા દીવસથી સતી ચંદ્રીકાની માતા ગંગા મંદવાડ
પથારીએ હતી. તે આજ રોજે શુભરી જવાથી ન્યાતીના લોકો
ગંગાને ઉચકી સમસાન લઈ જાય છે ત્યાં સતી ચંદ્રીકા બહુ
વીલાપ કરે છે.

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૨૧

અરેરે દુખનો આવ્યો ભાર, રહું નહીં કોઈ માર;
સહું મુજને દેવ લોકો, મારે નથી કોઈ પાર.
સંસાર છે હેર સમાન, સતીને દુઃખ દેનાર;
પ્રભુ કરજો બાળાને સહાય, કોઈ નથી સહાય કરનાર.
માતા પીતા મુકીને ચાલ્યા ગયા, સાસરીયું નથી સાર;
નીચ કર્મો ઝુકુમો પડે, દુખમાં દુખ દેનાર.
નસીબ ફુટ્યા હવે પુરા, મહારા ગરીબકું ભાગ્ય મહાર.
બચાવો તમે જીગદીસ, બાળક તારું દુર્ખાયાર;

સતી બાળા અક્ષોસીનો વીલાપ કરતી કરતી વખતે મુરછા
ખાઈને ખેહોસ થઈને જમીનપર પડે છે ત્યાર બાદ ત્યાં
પ્રપુલ આવે છે.

પ્રપુલ—ચંદ્રીકાને અક્ષોસમાં પડેલી જોઈને મનમાં વીચાર
કરે છે કે ઉપાડી જવાનો આ ઠીક ઘાટ છે. એમ વીચાર
કરીને પ્રપુલ ખંસીલાલને ત્યાં ૨-૩ માણસોને બોલાવી
લાવે છે.

બંસીલાલ-પ્રકૃતના કહેવાથી બીજા માણસોને કહે છે કે આ બાળા જાગે નહીં તેવી રીતે ઉપાડીને નગરશેઠ હલોચંદના બગીચામાં લઈ જવ હું થોડીકવારે ત્યાં આવું છું બંસીલાલના કહેવાથી પેલા માણસો સતીને ઉપાડી જાય છે ને તે લોકોના ગયા પછી થોડીકવારે બંસીલાલ જાય છે, સતી ચંદ્રીકાને ઉંચકી ગયા પછી પ્રકૃત પોતાને ઘેર નાસી જાય છે.

પ્રવેશ ૬ મો.

૧૩૩૩૩૩૩૩

(સ્થળ ભયંકર જંગલ.)

સતી ચંદ્રીકાને ઉંચકી જનારા માણસો અંધારી રાત્રીને લીધે હલોચંદના બગીચાનો રસ્તો ભુલી જઈને મોટા ભયંકર જંગલમાં આવે છે ને ત્યાં સતી ચંદ્રીકાના સત્યને માટે વીળું ભગવાન સાપને! અવતાર ધારણ કરીને ઉંચકી જનારા માણસો પાછલ દોડે છે. સાપના ભયથી ઉંચકી જનારા માણસો ચંદ્રીકાને જંગલમાં પડતી મુકીને પોતાનો જીવ બચાવવા નાસી જાય છે, તે લોકોના ગયા પછી સાપ અદૃશ્ય થાય છે ને થોડીકવારે સતી ચંદ્રીકા નીચમાંથી જાગે છે.

સતી ચંદ્રીકા-હું આ ભયંકર જંગલમાં ક્યાંથી આવી અરેરે પરમાત્મા દુઃખી બાળાની ઉપર જરા દયા ધરીને બચાવ. આ ભયંકર જંગલ ભેદને મારૂ હૃદય ઘણું ગભરાય છે એવી રીતે વીચાર કરીને પોતાના દુઃખનું વર્ણન કરે છે.

સતી ચંદ્રીકા-

ગા. ૨૨

વન વગડામાં હું, ક્યાંથી આવી બાળા;
નથી કોઈની વસ્તી, હું પુકું કોને.—વન.

હશે કોઈ દુષ્ટ પાપી, દગામાં લાવ્યો અહીં મુજને;
પાપીઓથી પ્રભુ, જાચાવો આ બાળા.—નથી.
આમ છે ઝાડ ઝાડી, આમ છે ખડેર ખાડી;
ભયંકર બીકથી, હરં છું હું બાળા.—નથી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ ચંદ્રીકા મનમાં વીચાર કરે છે કે,
અહીં રહેતા બીક લાગે છેતો મારે અહીંથી કોઈપણ જગ્યાએ
જવું સારું છે કારણ કે એ પાપીઓ પાછા મારો કેડો લીધા
વગર રહેશે ત્યાં મારે પરમાત્મા કરે તે ખરૂં એમ કહીને
જાય છે. એટલામાં સામુથી લુટારાની ટોલી આવે છે ટોલીનો
મુખ્ય સરદાર જેરીમલ આવ્યો.

જેરીમલ—મારા વફાદાર માણસો આ નારીને પકડો.

સતી ચંદ્રીકા—દુષ્ટ ચંડાળ તું મને પકડનાર કોણ છે.

જેરીમલ—હું આ ભયંકર જંગલનો રાજા છું ને હમારો
એ ધર્મ છે કે હમારા જંગલમાં જે કોઈ આવે તેને
લુટી લેવા અગર મારી નાંખવા અને નારી આવે તેને
હમારા સીપાઈને સોંપી દેવી. અને મારા હુકમને માન
નહીં આપે તેને આ સમસેરથી ચમદાર પોંચાડવી.
બોલ તું મારા સરણે થાય છે કે નહીં જલ્દી જુવાળ આપ.

સતીચંદ્રીકા—સતી બાળા પોતાના સ્વામી સીવાય કોઈના
સરણે થઈ નથી ને થવાની પણ નથી સતી બાળાને
સંકટમાંથી બચાવવા સહાય કરનાર પરમાત્મા છે.

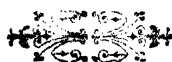
જેરીમલ—ઓ નાદાન કન્યા તું હાથે કરીને મોત કેમ માંગે
છે જો તું મારે સરણે થઈશ તો સુખી થઈશ ને નહીં
સરણે થાય તો આ કટારથી વગર મોતે મરીશ.

સતી ચંદ્રીકા—

ઓ કાલા મોંના દુષ્ટ પાપી, તારી કટાર કામ આવશે નહીં;
ને સતીના આપથી ચમદાર પોંચતો અર્ધસ.

જેરીમલ-હું જોઈ છું કે તારૂં સત્ય ત્યાં તારો પરમાત્મા તને કેવી રીતે બચાવે છે એમ કહી પોતાની કટાર લઈ ચતીને મારવા જાય છે. એટલામાં સતી બાળા પોતાના સત્યથી કારા કર્મ કરનારને કેવી સજા થાય છે તે પ્રત્યક્ષ બતાવે છે.

અંદ્રીકા—જો પાપી તારા જેવા કારા કર્મ કરનારાને સજા આવી થાય છે. જેરીમલ ત્યાં સરવે સીપાઈઓ સજાનો ચીતાર જોઈને સતી અંદ્રીકાને પગે પડે છે ને સતી બાળાને નબળા વચનો કહ્યા તેની જેરીમલ બે હાથ જોડી માફી માંગે છે. ને સરવે કહે છે કે જય. જય. સતી અંદ્રીકાનો જય!

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(સ્થળ નથુચંદની બેઠક)

ચોગીના શ્રાપથી પેસાથી દુઃખી પામેલો નથુચંદ ઘણા વીચારમાં બેઠેલો છે ત્યાં પટાવાલો આવે છે.

પટાવાલો.—નથુચંદને રૂની ગાંસડીઓના સદ્દામાં જોટ ગઈ તેનો તાર આપીને જાય છે.

નથુચંદ—તાર વાંચી અંદર જુવે છે તો રૂની ગાંસડીઓના સદ્દામાં રૂ. ૨૪૩૭૦૦૦) જોટ ગઈ છે જોટ પેટેના રૂપીયા તાકીદે ભરવા માટે આડતીઓ ઘણીજ ઉતાવળ કરે છે તે વાંચી નથુચંદ બહુજ વીચારમાં પડી જાય છે એટલામાં જ્યંતીલાલ આવે છે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી આજ રોજ તમે બહુ ઉદાસમાં બેઠેલા જણવો છે તેનું કારણ શું છે, તે મને સમજાવશો.

નથુચંદ-બેટા જ્યંતીલાલ આજ રોજે ફની ગાંસડીઓના સદ્દામાં ૨૪૩૭૦૦૦) નુકશાની ગઈ છે તેનો તાર હમણા આંચો છે ને માંગનાર આડતીયાઓ પૈસાની બહુજ ઉતાવળ કરે છે ને આપણે માંગનારના ફપીયા તાકીદે નહીં આપીએ તો આપની ઇજ્જતને બટો લાગશે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી ઇજ્જત આપણી નહીં જાય તેવો ઇલાજ બતાવો તો હું તે કરવા તૈયાર છું.

નથુચંદ-તારા નવા સસરા ઘણા દ્રવ્યવાન છે તેથી તું તારા સસરા હલોચંદને ત્યાં જઈને કહેજે કે હમણા હમારે પૈસાની બહુ જરૂર છે માટે હાલમાં ૧૦) લાખ ફપીયા ઉછીકા તરીકે આપો તમારા ફપીયા થોડી મુદતમાં ભરી દઈશું.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી તમારૂં વચન સીરપર ચડાવી હું ફપીયા મારા સસરાના ત્યાંથી તાકીદે લઈને આવું છું હવે તમે અહીંથી જમવા જાવ રસોઈ તૈયાર છે.

નથુચંદ-જમવા ગયા બાદ જ્યંતીલાલ મુરખનું વર્ણન કરે છે

જ્યંતીલાલ- ગા. ૨૩

મુરખો મુખમાં મકલાતા,
સંકટમાં બહું તે મુઝાય.—મુ.

મુખ વૈભવો સહુ ચહે, સંકટનો નહીં વીચાર;—૨
શા કામ ભકતી સહુ કરે, નીજ કામનો નહીં વીચાર.

મુખમાં દેવોના દર્શન થાતા,
સંકટમાં બહું તે મુઝાય.—મુ.

પ્રવેશ ૨ જો.

(સ્થળ શેઠ હલોચંદની બેઠક.)

હલોચંદદાસ ત્યાં ધર્મ પત્ની વનીતા બંને જણા પોતાના ખાનગી હોલમાં બેઠા છે. ત્યાં રાવ આવે છે.

રાવ—તમારા જમાઈ જ્યંતીલાલ આવ્યા છે ને તે તમને મલવા માંગે છે.

હલોચંદદાસ—અહીં બોલાવી લાવ.

રાવ—જેવી આજ્ઞા કહી જ્યંતીલાલને બોલાવી લાવે છે.

હલોચંદ—જ્યંતીલાલને માનથી બોલાવી ખુરસી આપી બેસાડીને પુછે છે. કેમ તમારે હમારું શું કામ છે.

જ્યંતીલાલ—મારા પીતાજીને હાલમાં રૂનાં સદ્દામાં ખોટ ગઇ છે ને માંગનારા બહુજ ઉતાવળ કરે છે તેથી તમારી પાસે દસ લાખ રૂપીઆ ઉછીકા તરીકે દેવા આવ્યો છું.

હલોચંદ—નથુચંદનું આગલનું અક્ષીમાન જોઇને બોલી ઉઠ્યો.

શેર.

જ્યાં મુઘી તારા આપની, પૈસાથી ઇજ્જત જશે નહીં;
ત્યાં મુઘી દુષ્ટ હંકારીનો, અક્ષીમાન ઉતરશે નહીં.

હું તમને તેમજ તમારા પીતાને બીલકુલ પૈસા ધીરનાર નથી.

જ્યંતીલાલ— શેર.

આવા સંકટ વખતે તું ઉછીકા પછસા આપશે નહીં,
તો તારી પુત્રીને હું બીલકુલ ધરમાં રાખીશ નહીં;

હલોચંદ— શેર.

સતી બાળાને રહસતી કરી, બીજી રહસતી કરવા તૈયાર થયો;
ખરેખર હંકારીના હંકારનો અલો, યોગી આપવા તૈયાર થયો.

તારા પીતાના કરેલા કર્મનો બદલો લોગવો અને જણા
લોગવો ભલે મારી પુત્રીને નહીં થકે તેની પ્રીતર નહીં પુત્રીને
સહાય કરનાર પરમાત્મા છે. હું તને જમાઈ જાણીને લલાને
માટે કહું છું કે સતીબાળા ચંદ્રીકાને તું સોધી કાઢ તે તને
સહાય કરશે.

જ્યંતીલાલ-સસરાજીના કટા વચન સાંભળ્યાથી ઉત્કેરાયલો
પોતાની પહેલી પરણેલ ચંદ્રીકાને સોધવા જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થળ દરીયા કીનારો.)

સતી ચંદ્રીકા તથા બુટારાઓ નવકામાં બેસી ફરવા નીકળ્યા છે

ચંદ્રીકા-

ગા. ૨૪

કર્યા કર્મનો પ્રકાસ બુટારા, — કર્યા.
તારી નૌકા હુબવા નહીં કહું. — ૨.
બુટારારે સતી કહે છે;

જેરીમલ-

હર્યા જવો લખચાર, — સતી દેવી હર્યા.
વનના જનવરો માર્યા; — ૨ સતી દેવી બુટારો કહે છે.

ચંદ્રીકા-

હું બાળા સતી નાર, — બુટારા. — હું
તારા પાપ મુક્ત કરીશ હું. — બુટારારે. — સતી કહે છે

જેરીમલ-

ધન દાલત બુટી. મેં, દેવી. — ધન.
યમદાર લોકોને પોંચાડીયા-સતી દેવીરે. — બુટારો કહે છે

ચંદ્રીકા-

નહીં ચીંતા કર ભાઈ તું. પાપી. — નહીં.
રહાય કરીશ સતીના સત્યથી, બુટારારે. — સતી દેવી.

માયન પુરૂ થયા બાદ પેસાથી દુઃખી થયેલો જ્યંતીલાલ સતી ચંદ્રીકાને સોંપવા આવે છે. આવતો જોઈને સતી કીનારે લાવે છે.

જ્યંતીલાલ-

ગા. રપ

અપ્પો જો આંખ તું ફરી ફરીથી જોવું નથી,
સતી શ્રીના વીયોગથી હું હવે થયો દુઃખી.
મારી પત્ની તું, ક્યાં રહીતી હશે.—૨.

જંગલો સોંપી થાક્યો,

મને પ્યારી તું નહીં મંત્રી.—૩.

આ તારો સ્વામી તને બહુ યાદ કરે,

પ્યારી તું નહીં મલવા અડી, તારો પતી આપઘાત કરે.—૪.

બહાલી કટાર હું તારૂં ઘણું વખત થયા જતન કરતો હતો.
ને મારી કમરે લટકાવી રાખતો હતો પણ આવખતે તું મારી
ઉપર દુશ્મનગીરી ફેલવીને મને હમણા કતલ કર.

સતી ચંદ્રીકા-જ્યંતીલાલ જેવો કટાર પોતાની કાયામાં મારી
આપઘાત કરવા તૈયાર થયો તેવીજ સતી બાળા બોલી
ઉઠે છે. તમે કોણ છો, ને અહીં દરીયા કીનારાપર આપ
ઘાટ કરવા તૈયાર કેમ થયા છો.

જ્યંતીલાલ-હું ગૌદેશના શાહ નયુચંદનો પુત્ર છું ને મારૂં
નામ જ્યંતીલાલ છે. મેં મારી સતી શ્રીને ઘરમાંથી
ઢાલી મુકી હતી ને બીજી પરણ્યો હતો તે વખતે મને
ત્યાં મારા પીતાને યોગી શ્રાપ દઈ ગયા હતા તેથી હું
પેસાથી દુઃખી થયો છું ને મારા પીતાની ઇજાજત જવાને
બહલો ત્યાં સતી શ્રી નહીં મલવાને લીધે આપઘાત
કરવા તૈયાર થયો છું.

સતી ચંદ્રીકા-જ્યંતીલાલને શાંતી આપી પહેલાં આપેલી
શ્રીમતી વીટી જ્યંતીલાલને પાછી આપે છે ને કહે છે કે,

આ વીટી ગીરે મુકીને તમારૂં કામ સમાવી દેજો તમારૂં
કામ પુરૂં થયા પછી આજથી ૧) માસે આ જગ્યાએ
એ વીટી પાછી આપવા આવજો ને તારી સતી શ્રી થોડા
વખતમાં મલશે એમ કહી જયંતીલાલને વીટી આપી
વીદાય કરે છે. ત્યાર બાદ સતી ચંદ્રીકા ત્યાં હુટારાઓ
હરીયાની હુસાફરી કરવા જાય છે.

પ્રવેશ ૪ થા.

(સ્થળ રૂક્મણીના ખાનગી રૂમ.)

રૂક્મણી પોતાના ખાનગી રૂમમાં બીચારમાં બેઠેલી છે. પ્રફુલ
બંસીલાલને પરણવાનો વીચાર કરીને યુક્તી પુછવા ત્યાં આવે છે.

પ્રફુલ.—તમારા બાઈ બંસીલાલે મને પરણવાનું વચન
આપ્યું છે તેમનો મેલાપ તમો મને કરી આપો તો
આરૂ તમારા બાઈએ મને ચારમાં ગુલતાન બનાવી દીધી
છે, માટે તેમના વીના મને ચેન પડતું નથી. ત્યાર બાદ
રૂક્મણીના ખાનગી રૂમમાંથી બંસીલાલની છબી લઈને
તે છબીપર મોહીત થઈને પ્રફુલ પ્રેમીનું ગાયન શાય છે.

પ્રફુલ.—

ગા. ૨૬

મને લાગી માયા તારીરે.—પ્રીતમભ.

આકાશે તારા ચલકે છે વીજળી,

મને તેરી છબી સોહરે.—પ્રીતમભ.

માર મુગટ ધારી કૃષ્ણ બીરાજે,

મને મુરતી તેવી સોહરે.—પ્રીતમભ.

રૂક્મણી—તમો ગલરાઓ છો શા માટે હું મારા બાઈના તમારી
સાથે મુખેથી લગ્ન કરવા આવતી કાલે હમામાં તેમને
તેરી તમારા મકાને આવીશ ને હું મારા હાથે લગ્ન
કરી આપીશ.

પ્રકૃલ—

ગા. ૨૭

જેખનીયું મસ્તાન બન્યું છે આજ,
 ગાંધીયું થઈને જોલા ખાય.—જે.
 રસે ઉભરાવે હૃદયમાં રેલાવે,
 ખડન અગમાં બહુ અકલાય.—જે.
 મનમાં મુઝાવે મનમાં છુલાવે,
 પ્રેમી વીના ફીલ માફ મુઝાય.—જે.

રૂઢમણી—પ્રકૃલને શાન્ત પાડી બંને પ્રકૃલને ત્યાં ભચ છે.

પ્રવેશ પ મો.

~~~~~

(સ્થળ સરીયામ રસ્તો.)

નથુચંદ પેસાની ફીકરમાં ગાંડો થએલો હાય પસા હાય
 પેસા એમ પોકારતો ઉભો છે, ને ત્યાં જ્યંતીલાલ આવે છે.
 નથુચંદ—બેટા જ્યંતીલાલ તને ગયાને ઘણો વખત થયો પણ
 તું રૂપીયા લાવ્યો કે નહીં.

જ્યંતીલાલ—પીતાજી મારા સસરાએ રૂપીયા આપવા ના કહીને
 ઉલટા નબળા શબ્દો કહ્યા ત્યારે હરીયા કીનરે જઈને
 મને બહું બોટું લાગવાથી હું આપઘાત કરવા તૈયાર
 થયો હતો ત્યાં છુટારા ત્યાં કોઈ સતી શ્રી આવી
 પોત્યા ને સતી શ્રીએ આ કીમતી વીટી આપીને કહ્યું
 કે આ વીટી ગીરો મુકીને તારૂં કામ સમાવી લેજે ને
 તારૂં કામ પુરૂ થયા બાદ એ વીટી પાછી આપવા આવશે.

નથુચંદ—એ વીટી ક્યાં છે ને તને કંઈ જગ્યાએ પાછી આપી
 જવાનું કહ્યું છે.

જ્યંતીલાલ—હરીયા કીનરે એ છુટારા ત્યાં સતી શ્રી મલશે
 ત્યાં આપણે વીટી પાછી આપવા જવાનું છે.

નથુચંદ—હીક છે તું હવે ઘેર જા હું આવું છું.

નયંતીલાલ—પીતાળ ના કહેવાથી મકાન ઉપર જાય છે.

નથુચંદ—ઘણો વખત થયા આપણા દેશના મહારાજા નીલામ્બરદેવ એ લુટારાઓને સોધ છે માટે આ ઘાટ હીક આવ્યો છે હું મહારાજા પાસે જઈને એ લુટારાઓની સઘળી હકીકત કહીશ તો આપણને ભારી ઇનામ મલશે ને આ કીંમતી વીટી આપણે પાછી આપવી પડશે નહીં એમ મનમાં વીચાર કરી મહારાજા પાસે જાય છે.

પ્રવેશ ૬ થો.

(સ્થળ મહારાજાની ખાનગી બેઠક.)

મહારાજા નીલામ્બરદેવ પોતાના ખાનગી હોલમાં બેઠા છે ત્યાં પોલીસ આવે છે.

પોલીસ—સલામ કરીને કહે છે કે આપણા દેશના શા. નથુચંદ શેઠ તમોને મલવા માંગે છે.

નીલામ્બર—સતવર પ્રવેશ કરાવ.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહી નથુચંદ શેઠને રૂમમાં પ્રવેશ કરાવે છે.

નીલામ્બર—નથુચંદ શેઠ પધારો એમ કહી પોતાની પાસે બેસાડે છે ને પુછે છે કે તમારે હમણા મને મલવાનું શું કારણ છે.

નથુચંદ—તમોને તે દીવસે જંગલમાં લુટારાઓ મારવા તૈયાર થયા હતા તેનો પતો મને મળ્યો છે ને સતી સ્ત્રીના કહેવાથી તે લોકોએ લુટારાનો ધંધો કરવો છોડી દીધો છે ને સતી સ્ત્રી પણ તેની સાથેજ છે તેની ખબર કહેવા હું આવ્યો છું.

નીલામ્બર-નથુચંદ એ હુટારાઓની બેઠક કંઈ જગ્યાએ છે તેનો પતો તમોએ મેલવો છે.

નથુચંદ—હા, તેની મને ચોકસ ખબર છે પણ તમો લશ્કર તૈયાર કરીને મારી સાથે ચાલો તે લોકોની બેઠક આગલ જઈને તમારે-ઘેરો ઘાલી દેવો.

નીલામ્બર—ચાલો ત્યારે હું આવવા તૈયાર છું ને માફ લશ્કર તાકીદે તૈયાર કરાવું છું એમ કહી પોલીસને પોકાર છે પોલીસ આંખા પછી કહે છે કે આપણા લશ્કર ખાતાના સેનાધીપતીને ખબર આપો કે લશ્કર તૈયાર કરીને ફરીયા કીનારાપર આવો.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહીને જાય છે.

નથુચંદ—ત્યા નીલામ્બર વાતો કરતા કરતા ફરીયા તરફ જાય છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

—————

(સ્થળ લશ્કરને શીખામણ.)

નીલામ્બર, તથા નથુચંદ, લશ્કર હુટારાઓને પકડવા તૈયાર થઈને બધા આવે છે.

નીલામ્બર—સેનાધીપતી હું ત્યા નથુચંદ એક બબુપર ઉભા રહીએ છું ને તે હુટારાઓ તથા સતી સ્ત્રી બધા બેઠલા હોય તે વખત ત્યાં આવી તમારે એકદમ ઘેરો ઘાલી દેવો.

સેનાધીપતી—જેવી આજ્ઞા કહીને બધા હુટારાઓને પકડવા લશ્કર લઈને જાય છે તેમજ નીલામ્બર તથા નથુચંદ એક બાબુએ કુપાઈ રહે છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

(સ્થળ દરીયા કીનારો.)

ચંદ્રીકા—

ગા. ૨૮

કલજીગ આંખો ખોટો ભાઈ.—૨

હવે કરી દ્યો સત્ય કમાઈ.....ક.

મુકી દ્યોને મોંની ખડાઈ, નામ ભણ દ્યો હરીહરી;

દયા દાન સૌ સનેહો ધરતા, તજો પાપ અભીમાન.

જગત ધણીનું સમરણ કરતા,—૨.

થશે કાયાનું કદ્યાણુ—૨.

ભજો ભગવાન, તજો અભીમાન. ૨.—ક.

ભજન પુરું થયા બાદ સતી શ્રી સરવે હુટારાઓને સીખામણુ દે છે કે તે દીવસે મેં જે માણસને વીટી આપી હતી તે માણસે પોતાના પીતાને ખરેખરી વાત કહી દીધી હશે તે પાપી વીટી પાછી નહીં આપવા ખોટી દાનતથી દેશના રાજાને મલવા ગયો હશે રાજા તમો સરવે હુટારાઓને દગામાં પકડવા આવશે માટે તમો સરવે ભાઈઓ ચેતીને રહેજો એવી રીતે હુટારા ત્યા સતી શ્રી વાતો કરે છે એટલામાં નીલામ્બરના લશ્કરના સરવે માણસો આવી ઘેરો ઘાલી દે છે ને બોલવા લાગ્યા કે પકડો, એટલું સાંભળતા જેરીમલ બોલી ઉઠ્યો.

જેરીમલ—કોણ છે પાપી પકડનાર, એટલી ગર્જના કરતામાં સરવે પોલીસો જેરીમલની ધારતીથી પાછા હટી ગયા ને હુટારાના શબ્દો સાંભળી નીલામ્બર ત્યાં આવ્યો.

જેરીમલ—તું કોણ છે ને અહીં કેમ આવ્યો છે.

નીલામ્બર—હું ગોડ દેશનો રાજા છું તે તમોને પકડવા આવ્યો છું માટે તું શરણે થાય છે કે નહીં બુલાખ આપ.

જેરીમલ-રાજા હું તને પુછું તેનો પહેલા જુવાળ આપ.

નીલામ્બર-તારે જે પુછવું હોય તે પુછી દે તેનો હું જુવાળ આપુ છું.

જેરીમલ—તે દીવસે હમોએ તને જંગલમાં ઘેર્યો હતો તેના વીધે હું સાફી માગું છું ને બીજુ પુછું છું કે હમો ઇન્સાફ માંગીએ તેનો વીશ્વું લગવાનનો ઠર રાખીને હું તમે હમને અદલ ઇન્સાફ આપવાનું વચન દેલ સાથે આપશો, તો હમો બધા વગર તકરારે તમારે શરણે થઈશું ને હમોને અદલ ઇન્સાફ નહીં આપશે તો હમો સરવે જણા તારી સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈશું મેં જે પુછવું તેનો તારીફે જુવાળ આપ.

નીલામ્બર-ભાઈ હું તમોને દેવ દોકોનો ઠર રાખીને કહું છું કે તમો માગશો તેનો ખરો ઇન્સાફ આપીશ. ને ઇન્સાફ આપવાને બદલે હું મારે હાથે વચન આપુછું તે હું સત્યથી પાલીશ.

જેરીમલ-તારો અદલ ન્યાય જોઈને હમો બધા ઘણા ખુશી થયા છીએ ને તારે શરણે હમણા થવા તૈયાર છે એમ કહી સરવેજણા નીલામ્બર મહારાજાની રાજગાદીમાં ઇન્સાફ માટે જાય છે.

પ્રવેશ ૯ મો.

~~~~~

(સ્થળ પ્રકુલના સગ્ન.)

રૂઢમણી પોતાના ભાઈ બંસીલાલને દગામાં તેડી પ્રકુલને ત્યાં જાય છે. પ્રકુલ ઘરમાં નહીં હોવાથી પોતાના ભાઈને બેસાડી

પ્રફુલ્લને સોધના જાય છે ને પછીથી પ્રફુલ્લને એખલી મોકલે છે.
ખંસીલાલ—પ્રફુલ્લ તું અહીં કેમ આવી છે.

પ્રફુલ્લ—તમેએ તે દીવસે જે વચન આપ્યું છે તેની તમારી
પાસે માંગણી કરવા આવી છું.

ખંસીલાલ—તું મારી મારી પાસે શું માંગવા આડે છે.

પ્રફુલ્લ—હું તમારી સદાની પત્ની થવા માગું છું.

ખંસીલાલ—જરા મનમાં ગભરાયો.

પ્રફુલ્લ—પ્રાણનાથ તમે ગભરાઓ છો શા માટે તમારે મને
તમારી પત્ની તરીકે રાખવાનો વીચાર નહીં હોય તો
આ તમારૂં વચન પાછું લ્યો.

ખંસીલાલ—જગતમાં સરવેને માટે જીવાન એક છે તેમજ
સૃષ્ટીમાં રાત્રીને માટે ચંદ્રદેવ એક છે મેં તને વચન
આપ્યું છે તે સત્યથી પાલીશ ને હું આજથી તારો
સ્વામી થઈ ચુક્યો છું.

પ્રફુલ્લ ત્યાં }
ખંસીલાલ } —

ગા. ૨૬

પ્રીતમજી તમે છો હમારા
હું છું તમ ચરણની દારા
રસ ભરેલી પ્રીતીની પ્યાલી.—૨.
તમે પીયો સ્વામીજી હમારા.—હું

આપેલું વચન પાલીને, હું તારો થયો સ્વામી;
તું મારી હવે પ્યારી, હું તારો થયો પ્રેમી.
તું રસીક નયનની કેમલ વયતી
મને પાવો પ્રેમતા પ્યાલી.—૨.
મારી રસીક રસીલી દારા.—પ્રી.

ગાયન પુરૂં થયા બાદ ત્યાં રૂઢમણી હાર લઈને આવે છે ને બંસીલાલ તથા પ્રફુલનો લગ્ન વીધીથી સદાને માટે હાથ મેલાપ કરે છે ને બંને જણાને હાર પહેરાવે છે ને ત્રણેજણા કચેરીમાં ઇન્સાફ આંલખવા જાય છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

૨૨૨૨૨૨

ગા. ૩૦

બારાંગતા—રૂમઝૂમ...રૂમઝૂમ કરતી આવે છે માયા,
રસ ભરેલી યોવન બેલી લચકાવે કાયા.—૩.
પુરૂં પો સા પ્યારીની માયામાં લપટાયા,
જોખન ખોલેલું જોઈને માનવો રૂસાયા;
છતનન...છતનન નાચતી આવે છે માયા.

નાચ પુરૂં થયા બાદ પોલીશને કહે છે. કે
નીલામ્બર-પોલીસ પ્રકુલે જે પેટીમાં બે માણસો પુરીને
મોકલ્યા હતા તે માણસોને અહીં લાવ.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહીને પેલા જમાદાર તથા પોલીસ
પટેલને તેડી કચેરીમાં આવે છે.

નીલામ્બર-પ્રકુલ આ બંને પુરૂં પોને પેટીમાં પુરી કેમ મોકલ્યા
હતા, નેએ લોકોને તું કેવો ઇન્સાફ આપવા માંગે છે.

પ્રકુલ—મારી યુવાન કાયા હોવાથી એ લોકો મને પ્યારને
માટે બહુ સતાવતા હતા તેથી મેં એ લોકોને ઢગાથી
પેટીમાં પુરી તમારી પાશે મોકલ્યા હતા, એ લોકોને
હું જેવી રીતે ઇન્સાફ આપવા માણું છું કે મને ત્યા
મારા સ્વામી બંસીલાલને પગે લાગે ને એમ કહે કે

હમો આજથી પારકી સ્ત્રીઓ ઉપર ખોટી દાનત નહીં
રાખીએ એવી રીતે મારે એ પાપીઓને ઇન્સાફ આપવો છે.

નીલામ્બર-પ્રકુલ તારો ઇન્સાફ સાચો છે, તેમજ જમાદાર
તથા પોલીશ પટેલને કહે છે કે, પ્રકુલે કહ્યું તે પ્રમાણે
કહીને માફી માંગો જમાદાર, તથા પોલીશ પટેલ,
પ્રકુલના કહેવા પ્રમાણે કહીને માફી માંગે છે.

નીલામ્બર-મીસ્તર, જેરીમલજી તમે હમારી પાશે થું
ઇન્સાફ માંગો છો.

જેરીમલ-સતી દેવી ચંદ્રીકાના પુનઃપ્રતાપે હમોએ કરેલા કર્મના
પાપો મુક્ત થયા છે, ને હું પોતે સતીદેવીના તરફથી
ઇન્સાફ માગું છું કે, દુષ્ટ હંકારી નથુચંદે પોતાના પુત્રની
સાથે સતીદેવીના લગ્ન કર્યો હતા. તે લગ્નમાં કોઈ બાબતમાં
તકરાર થવાથી એ દુષ્ટ પાપીએ સતીબાળાને રહેવા દેતો
ન હતો એના ઇન્સાફ બદલ હું કહું છું કે એ દુષ્ટ
પાપી પોતે કરેલા ગુના માટે સતીબાળાને પગે પડે ને
પોતાના હાથે પોતાના પુત્ર જ્યંતીલાલના સતી ચંદ્રીકાના
હાથ મેલાપ કરી આપે.

નથુચંદ-એ છીનાલને હું પગે પડનાર નથી તેમજ હું મારે
હાથે એના મારા પુત્ર સાથે લગ્ન કરીશ નહીં કારણ કે
એ બાઈ બરાબ ચાલતી છે.

સતી ચંદ્રીકા-હે પરમાત્મા હું જો ખરી સતી હોય તો આ
વખતે દરબારમાં આવીને પાપીના મોઢા કાલા કરજો. આ
વખતે તારી બાલા બહુ સંભાલે છે માટે દુષ્ટપાત્રી
બાલાને રોકાય કરો.

વીશ્નુ—સતીના ખરા સત્યને લીધે જમીન ફાડી ત્યાં નીકળે છે ને દુષ્ટ ચંડાલને કહે છે કે, સતી ચંદ્રીકા જન્મથી સતી છે માટે જેરીમલના કહ્યા પ્રમાણે પગે લાગી તારા પુત્રના તથા સતી ચંદ્રીકાના હાથ મેલાપ કરી આપ.

નથુચંદ—વીશ્નુના કહ્યાથી સતીને પગે લાગી પોતાના પુત્રની સાથે હાથ મેલાપ કરી આપે છે.

વીશ્નુ—સતી ચંદ્રીકા હવે હું જાઉં છું તારે માફ જે કંઈ કામ હોય તે પૂછી લે.

સતી ચંદ્રીકા—મહારાજ મારી સાથે રહેનાર જેરીમલ તથા તેના સરવે માણસોના કરેલા પાપો મુક્ત થાય, તથા મારા સ્વામીજીનું કરેલું કૃત્ય મુક્ત થાય, તથા મને સો પુત્ર થાય તથા મારા સસરાની નખલી બુદ્ધિ આજથી પશ્ચાત્ત્ય જાય, ને હું તમોને જે વખતે યાદ કરું તે વખતે આવવું.

વીશ્નુ—સતીબાલા તારા કહેલા વચનો ફલીબુધ થશે ને તું મને યાદ કરે તે વખતે હું તારી પાશે આવવા આજથી બંધાઉં છું એ વચન હું સત્યથી પાલીશ. ચથારતુ એમ કહી વીશ્નુ લગવાન ચાલ્યો થાય છે.

નીલામ્બર—જેરીમલ તમો તમારા સરવે માણસો સાથે મારી રાજગાદીમાં રહો ને તમો પોતે લશ્કરના સેનાધીપતીનો હક ભોગવો.

જય જય સતી દેવીનો સદા જયકાર,
 સત્યના માટે વીરુ' સદાના આધીન;
 દેવલોકો બંધાયા સત્યના તાણે હીન,
 જય જય સતી ચંદ્રીકાનો સદા જયકાર.

માલીકે સર્વ હજી સ્વાધીન રાખ્યા છે. માટે
લેખીત રજા સીવાય કોઇએ આ નાટક ક
કે સજવાવણું, અને છાપણું કે છપાવણું

શ્રી “ પદ્મવિલાસ ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
નરોત્તમદાસ ગોવિંદરામે છાપી,
કેવ કોઠી આગળ, — ભરૂ

